



Bacheloroppgave

VPL05 Vernepleie

Hvordan kan universell utforming være med på å øke inkludering og fremkommelighet for synshemmede i vårt samfunn?

Silje Moldver

Totalt antall sider inkludert forsiden: 38

Molde, 03.06.11



Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	<input checked="" type="checkbox"/>
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	<input checked="" type="checkbox"/>
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	<input checked="" type="checkbox"/>
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i Ephorus, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	<input checked="" type="checkbox"/>
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	<input checked="" type="checkbox"/>
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	<input checked="" type="checkbox"/>

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Gerd-Anne bråttvik

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 03.06.11

Forord

Det er den draumen

Det er den draumen me ber på
at noko vedunderleg skal skje,
at det må skje -
at tidi skal opna seg,
at hjarta skal opna seg,
at dører skal opna seg,
at berget skal opna seg,
at kjeldor skal springa -
at draumen skal opna seg,
at me ei morgonstund skal glida inn
på ein våg me ikkje har visst um.

Av Olav H. Hauge

Tenk på hvordan det er å ikke alltid ha samme tilgang ute i samfunnet som alle andre. Tenk om det var noe som hindret deg i å kunne gjøre akkurat det du ville, når du ville, på egen hånd. Universell utforming kan være med å bidra til at de synshemmede kan bevege seg mer fritt og selvstendig ute i samfunnet. Jeg tror at universell utforming kan være med på å gi litt mer frihet til de som trenger litt tilrettelegging, slik at de kan få en opplevelse som Olav H. Hauge skriver i diktet sitt. At drømmene skal kunne åpne seg og at man skal få oppleve nye muligheter.

Innhold

Innledning	1
Presentasjon av tema. Bakgrunn for tema	1
Temaets relevans i forhold til vernepleiere	1
Oppgavens disposisjon	2
Problemstilling	3
Avgrensning av problemstillingen	3
Begrepsavklaringer i problemstillingen	3
Samfunn	4
Universell utforming	4
Metode	5
Hovedinnhold	7
Innledning	7
Samfunn	7
Aktuelt lovverk	8
Hvem er de synshemmede?	8
Funksjonshemming generelt	10
Universell utforming	11
Gap-modellen og funksjonshemming	13
Inkludering	15
Tilrettelegging for de synshemmede	17
Generelt	19
Adkomst	19
Skilter med informasjon	19
Innvendige rom i bygg	20
Heis	21
Offentlige toalett/bad og garderober	21
Drøfting	23
Hvordan kan universell utforming minske gapet mellom de synshemmede og samfunnet?	23
Hvordan kan universell utforming være med å påvirke økt fremkommelighet for de synshemmede?	24
Hvordan kan universell utforming hjelpe de synshemmede å bli mer inkludert i dagens samfunn?	26
Avslutning	28
Oppsummering	28
Konklusjon	28
Refleksjon	30
Kildehenvisning	31
Pensum	31
Selvvalgt pensum	31
Internett (selvvalgt pensum)	32

Innledning

Presentasjon av tema. Bakgrunn for tema.

Dette er den avsluttende oppgaven på mitt vernepleierstudium, og jeg har valgt å fordype meg litt i universell utforming. Universell utforming er at man legger til rette for de som har en nedsatt funksjonsevne, slik at man kan oppnå likestilling og deltakelse for alle. I forskrift om offentlige anskaffelser § 4-1, bokstav l, står universell utforming definert på denne måten: ”*utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig*” (Lovdata 2011)

Grunnen til at jeg har valgt å fordype meg i temaet universell utforming, er fordi jeg er veldig opptatt av likestilling, og at samfunnet skal være tilgjengelig for alle, uansett funksjonsnivå. Jeg liker å tenke at alt er mulig så lenge man tilrettelegger riktig. Universell utforming er også veldig aktuelt i disse tider da det kommer flere og flere krav til universell utforming. Regjeringen har nå laget en handlingsplan som har som visjon at Norge skal være universelt utformet innen 2025 (www.regjeringen.no).

Temaets relevans i forhold til vernepleiere

I temaplanen A i DEF står det at som vernepleiere skal man kunne kartlegge, beskrive og analysere påvirkning av brukers livskvalitet/-situasjon. Når jeg tenker på vernepleiere og universell utforming er det nettopp dette som er i fokus. Som vernepleier kan man jobbe med mennesker som har spesielle behov, og som vernepleier skal man også kartlegge og observere brukerens behov før man eventuelt setter inn tiltak. Tiltakene kan gå ut på at bruker skal bli mest mulig selvstendig, og da må man tilrettelegge slik at de kan klare seg selv. Akkurat slik er det med universell utforming også. Man skal tilrettelegge ute i samfunnet slik at de fleste kan bevege seg fritt og selvstendig og ikke minst få tilgang til de samme ressursene. I denne oppgaven skal jeg konsentrere meg om universell utforming i samfunnet, da jeg mener at alle skal få tilgang til de samme ressursene som finnes. Det kan fort bli diskriminering om det er enkelte brukergrupper som ikke kan få tilgang på samfunnets ressurser.

Som vernepleiere kan man jobbe med mennesker som har ulike funksjonshemninger, som gjør at man ikke kan klare seg i hverdagen eller ute i samfunnet

uten at det foreligger universell utforming (tilrettelegging), og synshemmede er jo en form for funksjonshemning. Jeg personlig syntes universell utforming er veldig spennende, da vi på skolen lærer om respekt, inkludering og tilrettelegging. Formålet med denne oppgaven er å gjøre flere mer observant på dette området, og ikke minst så vil jeg at folk skal få se viktigheten av universell utforming. Forhåpentligvis kan denne oppgaven bli med på å skape nye perspektiver hos de som leser den. Dette vil jeg gjøre ved at jeg i denne oppgaven samler informasjon om mitt tema, og jobber ut ifra en problemstilling.

Oppgavens disposisjon

Videre i denne oppgaven kommer jeg til å presentere min problemstilling og avgrensninger jeg har måttet gjøre. I min avgrensning vil jeg fortelle konkret hva jeg vil finne ut av i oppgaven og begrunne mine valg. Jeg vil også presentere begrepsavklaringer, hva jeg legger i begrepene og hvordan de har blitt brukt i oppgaven. Deretter kommer jeg til å legge frem hvilke metode jeg har brukt for å innhente informasjon til denne oppgaven, og begrunne mine valg av de teoriene jeg har brukt. Jeg vil også belyse hva slags vitenskapsteori som kommer inn i denne oppgaven. Jeg kommer også til å presentere en teoridel som også inneholder en analyse/drøfting. Til slutt i oppgaven kommer jeg til å presentere en avslutning som kommer med en liten oppsummering og som kommer til å bli etterfulgt av en konklusjon som igjen vil bli etterfulgt av en refleksjon på slutten. I denne oppgaven kommer jeg også til å bruke modeller og illustrasjoner for å understreke mine poeng, eller illustre hva jeg mener.

Problemstilling

Tema: *Universell utforming*

Problemstilling: *Hvordan kan universell utforming være med på å øke inkludering og fremkommelighet for synshemmede i vårt samfunn?*

Avgrensning av problemstillingen.

Jeg vil her tydeliggjøre min problemstilling og avgrensning. Universell utforming er veldig stort og generelt, da det omhandler alt fra heisbar vask på badet til knapper i heisen og fortauene på gaten. Jeg har derfor valgt å fokusere på universell utforming ute blant offentligheten i samfunnet. Det er veldig mange grupper som har behov for universell utforming, og det er mange forskjellige områder å ta fatt i.

Jeg har også måtte avgrenset problemstillingen min med tanke på brukergrupper så i denne oppgaven har jeg derfor valgt å fokusere på de synshemmede.

En av grunnene til at jeg velger å skrive om universell utforming i forhold til synshemmede, er at jeg har et inntrykk av at det er som regel de som bruker rullestol som kommer i fokus når det er snakk om fremkommelighet i samfunnet. Jeg har til og med tatt meg selv i bare å tenke på rullestolbrukere når jeg hører om universell utforming, så jeg har bestemt meg for at i denne oppgaven skal jeg forandre på nettopp dette, og har derfor valgt å fokusere på en brukergruppe jeg føler forsvinner litt i mengden.

Begrepsavklaringer i problemstillingen

I denne delen kommer jeg til å definere noen begreper som er relevant for min problemstilling og mitt arbeid videre med denne oppgaven. De begrepene jeg kommer til å avklare er samfunn og universell utforming. Grunnen til at jeg har valgt å definere disse begrepene er på grunn av at de kan oppfattes og tolkes på forskjellige måter, og jeg vil gjennom denne avklaringen sikre meg at også leseren skal skjønne hva jeg tenker om disse begrepene. Jeg kommer også til å forklare hvordan jeg vil bruke begrepene i oppgaven min.

Samfunn

Hva er det egentlig som menes med et samfunn? Samfunn er et begrep som kan brukes i mange sammenhenger, og kan tolkes forskjellig ut i fra hvilke tema den blir nevnt i. Når man bruker ordet samfunn hender det ofte at det innebærer ordene ”vi” og ”de andre”. Skillet mellom de to begrepene kan være satt til forskjellige steder i forskjellige sammenhenger. Dette gjør at begrepet samfunn, hele tiden må forstås kontekstuellt (Brodtkorb m.fl. 2001:38).

Når jeg nevner ordet samfunn i denne oppgaven, har jeg tolket dette begrepet som en del av det offentlige, noe som vi alle har rett på å bevege oss fritt rundt i. Med det igjen mener jeg offentlig transport, bygninger, butikker, fortau og lignende som man støtter på til vandlig for å kunne komme seg rundt i vårt samfunn.

Universell utforming

Nettsiden universelle anskaffelser sier at hovedmålet med universell utforming er å oppnå likestilling og deltakelse for alle. Man utformer omgivelser og produkter slik at de kan brukes av alle. Universell utforming tar hensyn til mangfoldet i befolkningen og skaper et inkluderende samfunn med like muligheter for alle (www.universelleanskaffelser.no).

Metode

I denne delen av oppgaven vil jeg legge frem hvilke metode som har blitt brukt i denne oppgaven for å kunne svare på min problemstilling. I boken *Metode og oppgaveskriving for studenter* refererer Dalland til Vilhelm Aubert:

En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder (Aubert 1985:196 lest i Dalland 2007:81).

Slik jeg tolker dette er det slik at en metode er en måte man går frem på for å løse et eventuelt problem, og samtidig komme frem til nye kunnskaper.

I denne oppgaven har jeg valgt metoden litteraturstudium for å kunne finne svar på min problemstilling. Når man velger å gjøre et litteraturstudium er det slik at man innhenter informasjon om temaet i litteratur som alle rede har blitt skrevet av andre. Jeg samler inn mye forskjellig informasjon, og må til slutt sammenligne de og eventuelt sette de opp mot hverandre.

Jeg har valgt å bruke et litteraturstudium til å løse denne oppgaven fordi jeg da kan dra nytte av andres kunnskaper. Til slutt så håper jeg at jeg har kunnskap nok til å kunne drøfte temaet og sette teoriene opp mot hverandre og ikke minst mitt eget syn.

Litteraturen som har blitt brukt i denne oppgaven har jeg plukket ut med tanke på relevansen i forhold til min problemstilling, og fordi dette har vært den litteraturen jeg personlig har ment var mest relevant. Siden jeg har brukt andres kilder, har jeg også måtte tenke på validiteten i de kildene som fantes. Validitet er et annet ord for relevanse/gyldighet. Det man finner må være relevant og gyldig i forhold til oppgaven/problemstillingen (Dalland 2007:48).

Jeg har brukt både primær- og sekundærkilder til denne oppgaven. Primærkilder er når det er fakta eller noe som forfatteren har kommet frem til selv, og når litteraturen har blitt tolket og skrevet av noen andre enn den opprinnelige forfatteren, snakker man om sekundærkilder (Dalland 2007 kap 4).

Siden dette er en litteraturstudie, så må alle kilder ses på med nøye vurdering. Jeg tror denne oppgaven vil ha ganske så valide kilder, da jeg vil prøve på å finne mest mulig fakta fra primærkilder. Jeg kommer også til å bruke sekundærkilder, men der kan man ikke bruke hva som helst. Med det mener jeg at man må passe på hvor man finner kildene fra,

og hva forfattere sier om andre forfatteres arbeid. Når forfattere ikke skriver om sitt eget arbeid så skriver de om andres arbeid, og tolker dette deretter. Jo lengre unna an kommer den opprinnelige forfatterens utsagn, jo mindre valid blir teksten.

Jeg velger å tro at de fleste bøker er valide, men at det er internettkildene som man bør være mer skeptisk til. Dalland (2007) skriver noen tankevekkende ord i kapittel 4 om internettkilder. Internett har mange søketreff, men kan man stole på det man finner? De som representerer de største søkemotorene på nettet hevder at de kan søke igjennom ca 3,5 milliarder av sider, og av alle disse sidene er det anslått at kun mellom fem og ti prosent er fagstoff! Omfanget av hva man kan finne på nettet er i overkant av 500 milliarder sider! Når jeg leste dette så innså jeg virkelig hvor kritisk man bør være til hvilke internettkilder man bruker.

Når man skal velge seg et tema til en oppgave, har man som regel en egen forforståelse som ligger til grunn. Så i denne oppgaven må man også ta hensyn til mitt hermeneutiske menneskesyn. Aadland skriver følgende om hermeneutikken:

... ethvert menneske er særegent og unikt og må møtes helt og holdent på sine egne premisser. Denne hermeneutisk-humanistiske innstillingen bygger på verdiformuleringer som at ethvert individ er fritt og selvstendig, og på en fenomenologisk innstilling om at alle må gis mulighet til å framtre som en unik person ut fra sine egne forutsetninger” (Aadland 2004:115-116).

Helt siden man ble født har man utviklet forforståelse for omverden man lever i. Når jeg skulle starte på denne oppgaven hadde jeg en forforståelse av at de synshemmede ikke hadde like god tilrettelegging i samfunnet som oss andre. Derfor ble jeg nysgjerrig på hva universell utforming kunne gjøre for å bedre fremkommeligheten og øke inkluderingen for mennesker med en synshemming. Hvordan har Norge tenkt å tilrettelegge for å hindre diskriminering? Ja, jeg bruker faktisk ordet diskriminering da det i diskriminerings- og likestillingsloven står at brudd på plikten til universell utforming blir regnet som diskriminering.

Kan man ikke da si at universell utforming på en måte er en grunnleggende menneskerett?

Hovedinnhold

Innledning

De teoriene jeg har valgt å bruke i min oppgave er alle knyttet til synshemmedes behov for universell utforming og universell utforming generelt. For å belyse meningen med universell design har jeg også valgt og ta med gap-modellen som viser gapet mellom individ og samfunn. Mitt teoretiske ståsted har tatt utgangspunkt i den teorien jeg har funnet.

I forhold til begrepene som jeg har brukt i min problemstilling vil jeg gå litt nærmere inn på disse i denne delen av oppgaven. Min problemstilling lyder som følger: *Hvordan kan universell utforming være med på å øke inkludering og fremkommelighet for synshemmede i vårt samfunn?*

Samfunn

I denne oppgaven snakker jeg om et samfunn som er på et mesonivå. Brodtkorb m.fl (2007) forklarer at når det er snakk om et samfunn på mesonivået, er det snakk om noe som skjer i grupper bestående av enkeltindivider, i organisasjoner eller subkulturer. I denne sammenhengen velger jeg da å tolke synshemmede som en gruppe bestående av enkeltindivider.

I denne oppgaven kommer jeg til å snakke om at samfunnet som må tilrettelegges for synshemmede slik at de kan komme seg frem på lik linje med andre mennesker. I diskriminerings- og likestillingsloven § 1, som omhandler lovens formål, står det følgende:

Lovens formål er å fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Loven skal bidra til nedbygging av samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes (Lovdata 2011).

Videre i § 2 står det at *Loven gjelder på alle samfunnsområder med unntak av familieliv og andre forhold av personlig karakter (Lovdata 2011).*

Aktuelt lovverk

Til min problemstilling finnes det også aktuelle lovverk som jeg har lyst til å knytte opp mot denne oppgaven.

Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven)

§ 1. sier at loven er til for å fremme likestilling og likeverd. Loven skal sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle. Dette skal skje uavhengig av funksjonsevne og loven er til for å hindre diskriminering grunnet funksjonsevne (Lovdata 2011).

§ 4. Her sies det at all diskriminering (både direkte og indirekte) som er på grunnlag av funksjonsevne er forbudt. Forbudet er gjeldende for diskriminering som skjer på grunn av funksjonsevne som er nedsatt, antas å være nedsatt, har vært nedsatt eller vil kunne bli nedsatt, og den gjelder også for diskriminering av personer som skjer på grunn av deres forhold til en person med en nedsatt funksjonsevne (Lovdata 2011).

§ 9. Her står det omtalt om retten til universell utforming. Det offentlige virksomheten skal arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming innenfor dens virksomhet. Dette gjelder også den private virksomhet som er rettet mot allmennheten.

Her blir også universell utforming definert som utforming eller tilrettelegging av hovedløsninger, slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig (Lovdata 2011).

Forskrift om offentlige anskaffelser

§ 4-1. Bokstav l har også en definisjon på universell utforming. Her sier de at universell utforming er at man tilrettelegger hovedløsningen i de fysiske forholdene, slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig (Lovdata 2011).

Hvem er de synshemmede?

På blindedeforbundets hjemmeside fant jeg WHO's definisjon på blind/svaksynt. Det er en oversikt over gradene av svaksynthet og blindhet. Når det er snakk om graden av synssvakhet beregner man dette ved hjelp av de to hovedkomponentene Synsstyrke og synsfelt (Norges Blindedeforbund).

Synsstyrke (Visus)

Et annet ord for synsstyrke er synsskarphet eller visus. Her brukes ordet synsskarphet. Synsskarpheten kan angi øyets evne til å se skarpt. For at man skal kunne fastslå synsskarpheten i øyet, må man bruke en synstavle. Synsskarpheten kan angis både som et desimaltall eller som en brøk. I brøken så er det nevneren som angir avstanden til objektet som kan ses klart av de som har et normalt syn. Telleren angir avstanden en synshemmede må ha for at objektet skal kunne ses klart (Norges Blindeforbund).

Detaljsynet kan man også måle ved hjelp av en synstavle, og på samme måte som synsstyrken, oppgis dette som brøk eller desimaltall.

Et normalt godt syn på begge øynene er satt til $6/6$ (1.0). Svaksyntområdet ligger på $6/18$ (0.3) – $3/24$ (0,125). Dette vil si at man ikke kan klare å lese mer enn de 3-4 øverste linjene på synstavlen med det beste øyet og med gode briller.

En som er svaksynt som har en synsstyrke på $6/18$ ser da et objekt på 6 meters avstand, og en med et normalt syn kan se det samme objektet på 18 meters avstand.

Vandlig førerkort krever synsstyrken $6/12$ (0,5) med beste korreksjon, målt på begge øynene. Etter WHO-ICD 10, er en person definert som blind om synsstyrken er $3/60$ (0.05) eller mindre på det beste øyet. Det vil si at man bare klarer å telle fingre innenfor 3 meters avstand (Norges Blindeforbund).

Synsfeltet

Om man fokuserer synet rett frem, kan man også observere objekter som ligger til siden for, eller over og under fokuseringspunktet. Størrelsen på dette synsfeltet måles i grader. Et normalt synsfelt har hele 180 grader. Grunne til at dette synsfeltet kan være redusert kan være av mange ulike årsaker. Men man har også en spesiell variant av synsfeltreduksjon, og denne spesielle varianten kommer av at synsnerven i den ene hjernehalvdelen er skadet (for eksempel som følge av en hjerneblødning). En slik tilstand kan gjøre at halve synsfeltet faller helt bort (Norges Blindeforbund).

Svaksynt/blind

Når det kommer til begrepene blind og svaksynt finnes det flere forskjellige definisjoner. Alle målinger regnes på det beste øyet og med den beste korreksjonen som er tilgjengelig, for eksempel linser eller briller.

1. Svaksynt

Når synsstyrken på det beste øye er mindre enn 6/18 og til og med 6/60.

2. Sterkt svaksynt

Når Synsstyrken på det beste øye er mindre enn 6/60 og til og med 3/60 (fingertelling 3 m.)

3. Blind kategori 3

Når synsstyrken på det beste øye er mindre enn 3/60 (fingertelling 3 m.) og til og med 1/60 (fingertelling 1 m.). Man kommer også under kategori 3 når synsfeltet er mindre enn 20 grader men større enn 10 grader.

4. Blind kategori 4

Når synsstyrken på det beste øye er mindre enn 1/60 (fingertelling 1 m.) og minimum lik eller bedre enn lyssans. Man kommer også under kategori 4 om synsfeltet er mindre enn 10 grader.

5. Total blind

Når det ikke finnes noe som helst lyssans

(Norges Blindforbund)

Funksjonshemming generelt.

Begrepet funksjonshemming henger sammen med oppbyggingen av velferdsstaten. Grunnen til dette er at velferdsstater ofte har et behov for å bruke funksjonshemming som et slags samlebegrep for ulike målgrupper som trenger å gis spesielle eller generelle rettigheter (Tøssebro 2009:55).

Hvordan funksjonshemming kan forstås, har vært omdiskutert lenge. Funksjonshemming ses ofte ut i fra individets egenskaper og søkelyset er rettet mot de funksjonelle

begrensningene hos individet. Når det gjelder de funksjonelle begrensningene knyttet dette ofte opp mot sykdom, skade eller lyte. Denne individ- og sykdomsrelaterte forståelsen på funksjonshemming kalles ofte for ”den medisinske modellen”.

En slik forståelse av utviklingshemming ble utfordret, og poenget var ikke å finne andre definisjoner, men poenget var at man skulle skifte perspektiv (Tøssebro 2009: 12).

”En ville flytte oppmerksomheten fra for eksempel det at en person ikke kan gå, til at den som ikke kan gå, også stenges ute fra offentlig transport, klasserom, restauranter og så videre. Denne utestegningen skyldes ikke bare at en ikke kan gå. Det skyldes vel så mye egenskaper ved det offentlige rom. Det handler om trapper og trinn. Alle bygg har belysning for at seende skal finne fram, men ikke taktil merking for den som ikke ser” (Tøssebro 2009:12).

Det har med tiden blitt utviklet et nytt perspektiv, som på engelsk kalles *the environmental turn*, som vil si at man vender seg mot omgivelsene. Det finnes naturligvis ulike versjoner og utviklingslinjer ut i fra *the environmental turn*, men det er en modell som skiller seg ut og tar dette perspektivskiftet fullt ut, nemlig *den sosiale modellen*. Den sosiale modellen gjør et tydelig skille mellom de funksjonelle begrensninger (det kroppslige) og det som handler om konsekvensene i hverdagen. Konsekvensene i hverdagen skyldes ikke på grunn av funksjonelle begrensninger, men heller dårlig tilpasset omgivelser. Grunnen til at funksjonshemming oppstår er at samfunnet systematisk blir bygget uten at man tar hensyn til menneskelig variasjon, og at samfunnet heller blir rettet mot forestillingen om det normale, ”normalbrukere”.

De som faller utenfor en slik normal forestilling møter derfor omgivelser som er mindre tilpasset, og de støter også på flere barrierer enn ”de normale”. Dette fungerer som funksjonshemmende og det er også diskriminerende (Tøssebro 2009:12).

Universell utforming

Siden temaet i denne oppgaven er universell utforming vil jeg komme litt nøyere inn på hva dette egentlig vil si. Universelle anskaffelser har en egen nettside som forklarer hvordan universell utforming kan hjelpe mennesker med en redusert funksjonsevne. Man kan i løpet av livet oppleve ha reduserte funksjonsevner i form av svangerskap, skader, sykdom, eller alderdom, men mange har også permanente former for nedsatt

funksjonsevne. Eksempler på en permanent funksjonsevne kan være på grunn av astma/allergi, redusert bevegelighet, syn og hørsel og lignende.

Det som er hovedmålet med universell utforming er at man skal kunne oppnå likestilling og deltakelse for alle ved at man fjerner hindringer og selvfølgelig hindre at nye oppstår. For å hindre diskriminering av de med en nedsatt funksjonsevne, kan man utforme omgivelser, produkter og tjenester slik at de kan brukes av alle. På denne måten kan man si at universell utforming tar hensyn til det mangfoldet som finnes i befolkningen, og er med på å skape et inkluderende samfunn med like muligheter for alle (www.universelleanskaffelser.no).

”Borgere med funksjonsnedsettelse bruker tekniske hjelpemidler for å leve og delta i samfunnet på lik linje med andre. Likestilling og deltakelse kan ikke oppnås kun gjennom individuelle virkemidler, men forutsetter også at samfunnet er universelt utformet” (Ness 2011:11).

Universell utforming er ikke bare et fint begrep som blir nevnt bare for å bli nevnt.

Universell utforming er faktisk lovfestet i Norges Lov, som en plikt.

I diskriminerings- og likestillingsloven står det i § 9 som omhandler *plikt til generell tilrettelegging (universell utforming)* 3. og 4. ledd, at all offentlig og privat virksomhet som er ment for og rettet mot allmennheten har en plikt til å sikre universell utforming av det som er virksomhetens alminnelige funksjon. Dette gjelder selvfølgelig så langt det ikke kan medføre en upraktisk byrde for virksomheten. Og brudd på denne plikten for å sikre universell utforming, regnes som diskriminering (Lovdata 2011).

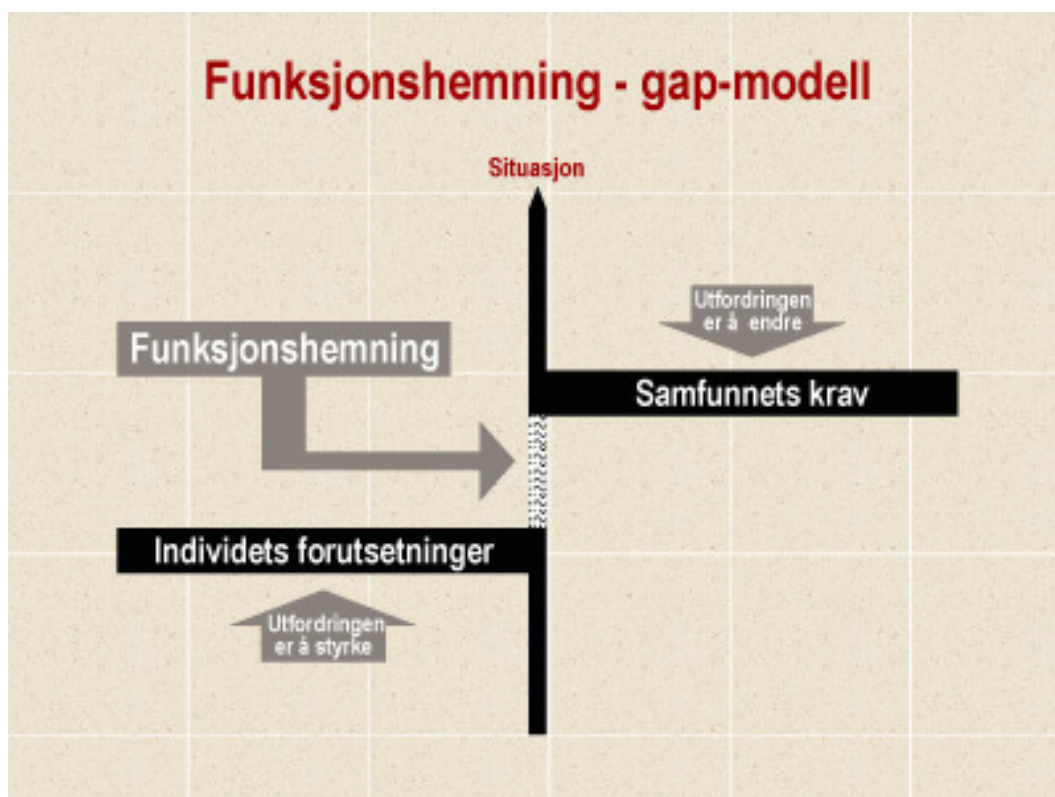
Ness skriver følgende om dette:

”Samfunnsplanleggingen skal følge prinsippene for universell utforming og sørge for at alle borgere, inklusiv personer som anvender hjelpemidler, kan bruke omgivelser og produkter på en likestilt måte. Alle skal kunne bruke hovedløsningen. En del hjelpemidler brukes imidlertid som ”nødløsninger” fordi samfunnet ikke er universelt utformet. Løfteplattformer og trappeheiser i det offentlige rom er eksempler på slike ”nødløsninger” som kompenserer for manglende universell utforming. Dette er separate løsninger for enkeltgrupper som strider mot prinsippene om likestilt bruk av hovedløsningen” Ness 2011:18)

Gap-modellen og funksjonshemming.

Dagens samfunn er ikke alltid tilrettelagt for de som har en nedsatt funksjonsevne. I boken til Sigmund Asmervik (2009) forklarer han gapet som strekker seg mellom funksjonshemmede og samfunnet, og illustrerer dette ved hjelp av gap-modellen.

Jeg syntes gap-modellen fungerer godt til å forklare mulighetene ved universell utforming. Gap-modellen som Asmervik har brukt er hentet fra St.meld. nr. 40 (2002-2003).



Som denne modellen viser, kan man se at det blir et gap mellom samfunn og individ, når individet ikke møter samfunnets krav.

Synshemmede kan ikke alltid ta seg lite godt frem eller dra nytte av alle hjelpemidler på lik linje med andre, så da blir det disse hindringene som er gapet mellom de synshemmede og samfunnet.

”Funksjonshemmede forhold viser til et gap eller et misforhold mellom forutsetningene til mennesker med redusert funksjonsevne og de krav miljøet og samfunnet stiller til funksjon på områder av vesentlig betydning for å etablere og opprettholde selvstendighet og en sosial tilværelse. Når betegnelsen funksjonshemmet brukes om personer vises det til de som får sin praktiske livsførsel vesentlig begrenset på grunn av gapet eller misforholdet mellom personens nedsatte funksjonsevne og miljøets/samfunnets krav” (NOU 2001:22 Fra bruker til borger).

I Norden har man lagt vekt på at en funksjonshemning må ses på som et samspill mellom individet og dets omgivelser, og man må ha en økende vekt på at politikken i en økende grad må rettes mot å gjøre samfunnets omgivelser mindre funksjonshemmende.

Gap-modellen handler om et gap mellom individets funksjonsevne og om omgivelsenes krav til funksjon, for eksempel mellom bevegelsesevne og bygningers krav til gangfunksjon: Et slikt syn ligger også til grunn for den nye FN-konvensjonen som omhandler rettighetene til personer som har en nedsatt funksjonsevne (Tøssebro 2009:13).

Asmervik (2009) forteller at i år 2008 fikk Synovate et oppdrag fra Norges Blindforbund i å undersøke hvilke skader som ble påført på grunn av dårlig og dels farlig fysiske utforminger i samfunnet. Dette var det de kom frem til:

”I løpet av et år ble det anslått hele 1,2 millioner uhell og skader på grunn av fysisk utforming. 40 000 bruddskader, 160 000 skader på grunn av umerkede glassdører og –flater og hele 685 000 skader etter fall i trapper ble registrert i denne undersøkelsen. Mellom 40 og 50 personer dør årlig i Norge etter fall i trapper. Samfunnsøkonomisk betyr dette meget store beløp i tillegg til den lidelse og sorg slike ulykker medfører” (Asmervik 2009:15-16).

I en pressemelding fra 2007 på regjeringens hjemmeside sies det at krav om universell utforming er kostbart. De sier at det kommer til å bli meget kostbart å utføre universell utforming av eksisterende publikumsbygg, og de regner at kostnadsrammen kan komme opp på hele 23,4 milliarder kroner. Det er mange års forsømmelse å rette opp og fra 2009 er det strengere krav til universell utforming av nye bygg (Asmervik 2009:17).

Når det igjen kommer til universell utforming så hender det at ivaretagelsen av tilgjengeligheten kan komme i konflikt med andre hensyn som man må respektere. Tilgjengeligheten for funksjonshemmede kan noen ganger komme i konflikt med for eksempel estetikk, antikvariske hensyn, tekniske forhold, arealtilgang, trafikkikkerhet og ikke minst økonomiske hensyn. Men hensikten er imidlertid at tilgjengeligheten skal ivaretas i så stor grad som praktisk mulig. Med dette menes at hensyn til tilgjengeligheten må veies opp mot andre hensyn, og man må selvfølgelig ta hensyn til økonomi og topografi (Asmervik 2009:17).

Det som er viktig når det kommer til universell utforming av vårt felles samfunn, er at det er viktig at det foregår et samarbeid med de funksjonshemmedes organisasjoner (i dette tilfellet Norges Blindforbund), slik at man kan innhente nødvendig informasjon og få innsikt i erfaringer og drøfte ulike løsninger som er med på å likestille alle borgere, og på denne måten også få med brukervedvirkning og empowerment (Asmervik 2009:18).

Empowerment ble innført i 90 årenes omsorgspolitik. I arbeidet med de utviklingshemmede førte dette til at det ble et økt fokus på brukervedvirkning og brukerstyring. En utfordring er imidlertid at kunnskapen om brukervedvirkning, selvbestemmelse og medbestemmelse må jevnlig implementeres da personale som jobber med utviklingshemmede har store utskiftninger (Eknes og Løkke 2009:34).

Inkludering

”Diskriminerings- og likestillingsloven vektlegger universell utforming for å fremme likestilling og muligheter for samfunnsdeltakelse. Det presiseres her at universell utforming er hovedmålet, og den viktigste strategien for å utvikle et samfunn for alle, inkluderer mennesker som erfarer funksjonshemming” (Ness 2011:23).

Inkludering er at man verdsetter alle mennesker, uavhengig av deres art og grad av funksjonsnedsettelse. Inkludering kan ses på som en lang og langsom prosess. Til inkludering kreves det tid, økonomiske midler, grundig planlegging og ikke minst så må det forekomme en endringsholdning. For at de med funksjonshindringer skal kunne inkluderes i samfunnet, må man legge til rette for at det skal kunne skje.

Inkluderingsprosessen innebærer at gamle strukturer og handlingsmønstre blir endret (Kassah og Kassah 2009:116).

Som Ness skriver, er universell utforming med på å inkludere alle mennesker inn i vårt samfunn. Man skulle vel tro at deltakelse og likestilling dreier seg om en grunnleggende menneskerett? Vi burde utfordre samfunnet til å inkludere alle mennesker. Det handler om å skape et miljø og produkter som kan brukes av alle sammen så langt det er mulig, uten behov for tilpasninger og/eller spesielle løsninger som gjør at ikke alle kan bruke hovedløsningen (Fearnly 2009:5).

Inkludering i samfunnet kan også knyttes opp mot at individet oppnår selvbestemmelse og brukervedvirkning. Begrepet selvbestemmelse har sammensatt og mange betydninger. Den vanligste forståelse av begrepet er at en person opplever selvbestemmelse når vedkommende fater beslutninger på egen hånd i ulike situasjoner i forhold til sitt eget liv (ibid:28) (Kassah og Kassah 2009:68-69).

Brukermedvirkning er et relevant tema når man snakker om inkludering, og universell utforming. Man må, som nevnt tidligere i oppgaven, samarbeide med de synshemmedes organisasjoner, slik at man kan få brukere selv til å komme med innspill. I NOU 2004:13 *En ny arbeidsforvaltning* blir det understreket at brukernes egne erfaringer og løsningsforlag skal trekkes inn og vurderes. Likeverd, personlig integritet og selvbestemmelse er grunnleggende verdier for selvbestemmelse. Det står at individets rett til medbestemmelse og medvirkning står sentralt, noe som innebærer at brukere selv kan komme med innflytelse når løsninger skal utarbeides (Holte 2010)

Brukermedvirkning er et sentralt begrep når det gjelder å klassifisere i hvilken grad og på hvilken måte forvaltningen fanger opp behov, tilbakemeldinger og vurderinger fra brukersiden. Denne tilbakemeldingsløyfen ivaretas hovedsaklig på to måter:

1. På systemnivå, hvor brukerorganisasjonene, brukerrepresentanter og undersøkelser både blant brukere og pårørende skal være en viktig del av det offentlige grunnlagforutvikling og kvalitetsforbedring.

2. På individnivå, hvor tiltakene i størst mulig grad skal tilpasses den enkelte og den enkelte skal delta og ha innflytelse på sin egen situasjon og valg av løsninger (Holte 2010:78)

Dagens samfunn har endret seg etter befolkningen som bruker de offentlige tjenestene, og lovverket har hengt seg på. Forvaltningen har fått pålagt et ansvar både på individ- og systemnivå og tar nå større grad hensyn til brukerens synspunkter enn det man gjorde før. Brukermedvirkning er regulert både i generell og sektorovergripende lovgivning som for eksempel forvaltningsloven. Å legge til rette for brukermedvirkning og brukerinnsflytelse er en gjensidig prosess som krever deltakelse og forpliktelse, ikke bare fra forvaltningen og tjenesteyter, men det påligger også et ansvar for brukersiden til å medvirke for å finne gode løsninger (Holte 2010:79)

Inkludering har også en sammenheng mellom livskvalitet. Livskvalitet handler blant annet om en persons helse, grad av selvstendighet, sosiale relasjoner og mulighet til å ha innvirkning på sine egne omgivelser (Eknes og Løkke 2009:31).

Tilrettelegging for de synshemmede.

I denne delen av oppgaven har jeg tatt det meste ut av et informasjonshefte som jeg har hentet ut i fra Norges Blindforbund. Jeg har valgt å hente informasjon ut i fra dette heftet da det var her jeg fant det jeg var ute etter. Det jeg kunne finne i andre bøker var ikke like relevant i forhold til min problemstilling.

I følge håndboken om synshemmedes krav til tilgjengelighet finnes det i dag ingen registrering av synshemmede i Norge, men de finner anslag på at synshemmede utgjør et sted mellom 1 – 2 prosent av befolkningen, noe som vil si et sted mellom 45 000 – 90 000 mennesker.

Synshemmede trenger i grunn ikke så veldig voldsomme utforminger for å kunne klare seg ute i samfunnet. Det aller meste handler om kontraster og lyssetting.

Når man bruker kontraster kan man bruke både en fargekontrast og en gråtonekontrast. Fargekontrastene er veldig viktig og har en stor betydning for vår forståelse av hva vi ser, da farger også inneholder koder som brukes ellers i vår omgivelser. Den mest effektive måte å bruke kontraster på er å både bruke fargekontraster og gråtonekontraster samtidig. Dette er fordi når belysningen har blitt lav eller delvis forsvinner, forsvinner fargesynet til de synshemmede og dermed forsvinner fargekontrastene, så om man bare har brukt rene

fargekontraster vil man ikke kunne se dette når dagslyset forsvinner, om man ikke da bruker en tydelig tilleggsbelysning.

Kontraster brukt utendørs, som for eksempel ved inngangspartier, bør også inneholde en gråtonekontrast, slik at kontrastene fortsatt er synlige for de synshemmede, selv om fargesynet forsvinner. Øking av kontrastenes tydelighet gjøres best ved at man øker både belysningsstyrken og kontrastene i seg selv, da dette er mer effektivt enn bare å endre på en av disse faktorene.

Det som er mest effektivt å bruke som kontrastfarger er våre primærfarger blått, rødt og grønt, men man kan også bruke kontraster som er mellom en mørk og lys farge (Norges Blindforbund).

Belysning er også noe som er veldig viktig for at synshemmede skal kunne klare å orientere seg. Lyset påvirker skyggeeffektene som er viktig for oppfattelsen hos synshemmede. Når man bruker små spotter, hjelper dette til å synliggjøre skyggeeffekter i teksturer, eller man kan synliggjøre søyler på denne måten. Men om man skal bruke belysning på større områder som for eksempel skal hjelpe de til å bevege seg i et rom med masse møbler, bør man bruke større lysarmaturer.

Veggflatene står veldig sentralt når det gjelder måten de synshemmede orienterer seg på, derfor kan det av og til være veldig ubeleilig med store vindusflater. Om man skal ha slike vindusflater bør man ha et veggfelt helt nederst som er godt synlig, da dette kan gjøre det enklere å orientere seg. Om det kommer inn kraftig sollys gjennom vinduene kan dette føre til blinding både fra solen selv, men det kan også føre til at andre vegger blir soppas opplyst at de også vil virke blendende.

Godt lys er et meget godt hjelpemiddel som de fleste synshemmede drar god nytte av. Des kraftigere et objekt er belyst, jo mer synlig vil et objekt være (sett at man ikke blir blendet) (Norsk Blindforbund).

I tilgjengelighetsguiden fra Norges Blindforbund, ramser de opp en rekke tilgjengelighetskrav som skal være med på å sikre utformingen av samfunnet slik at det blir tilgjengelig også for mennesker med synshemninger. Jeg har derfor valgt og ta med disse punktene som kna fortelle oss mer om hvordan man kan bruke universell utforming for å bedre de synshemmedes fremkommelighet ute i samfunnet, noe som igjen kan føre til at de blir mer inkludert og kan være mer selvstendige.

Generelt

Generelt sett skal alle glassflater ha glassmarkører, og det er viktig at man kan se forskjellen på markørene fra dør og vindusflater.

Lysset er også veldig viktig, og man må passe på at det ikke blir blendende og man må passe på at det ikke blir motlys. Det er også viktig at det er god kontrast mellom vegger og gulv. Man bør passe på at gulvene ikke er for blanke, slik at de reflekterer.

Evakueringsinformasjon må være tilgjengelig med stor skrift, lyd og ikke minst blindeskrift.

Foran plasser som inngangsparti, heis og trapper er det veldig viktig med en markering i underlaget som lett kan både ses og føles. Man må også tenke på at søylene må ha en kontrastfarge eller være veldig godt merket, og man må passe på at de er plassert slik at det ikke kan forekomme sammenstøt (Norges Blindeforbund).

Adkomst

Ved et inngangsparti skal det være en ledelinje fra fortau til inngangspartiet. En ledelinje er en linje som skal hjelpe de synshemmede til å ta seg frem gjennom større rom (utendørs som innendørs). Dette kan for eksempel være brostein, fliser som er i kontrast til gulvet, variasjon i underlaget, rekkverk og lignende. Det er viktig at denne ledelinjen er godt synlig og at den kan føles eller høres ved hjelp av blindestokk.

Foran inngangspartier bør det være en markering i bakken ved hjelp av for eksempel dørmatter, rister eller lydsignal.

Gangveger skal ikke ha skilt eller lignende gjenstander som henger ned og de bør være opplyst. Dette gjelder også inngangspartier, og de må også stå i kontrast i forhold til bygningen. Karuselldører er ikke særlig heldig, så da bør det også finnes et annet alternativ, som for eksempel automatiske skyvedører. Skilt og navneskilt skal være godt synlig og det samme gjelder også postkasser, ringeapparater og lignende (Norges Blindeforbund).

Skilter med informasjon

Skiltene bør ha stor og tydelig skrift (minimum 5 cm) og bør også ha blindeskrift. Det er veldig viktig at skriften har kontrast til selve skiltplaten, og at skiltplaten har kontrast med omgivelsene, slik at de blir lett synlig. Det er viktig å passe på at det ikke er noe som står i

veien for passasjen til informasjonsskiltene, da det skal være mulig å gå helt inntil skiltet uten noe slags form for sammenstøt.

Skiltene bør også ha god belysning og merkinga av nødutganger må selvfølgelig være godt merket og ha god kontrast med resten av omgivelsene (Norges Blindforbund).

Innvendige rom i bygg

Her skal det finnes ledelinjer som fører til skranke, billettluke, venterom, informasjonstavler, og andre plasser som har viktige funksjoner. Resepsjonen eller skranken må være godt opplyst og stå i kontrast til resten av miljøet, slik at den skiller seg ut. Informasjonen må selvfølgelig finnes i stor skrift, men også blindeskrift eller lydbånd. Når man kommer inn på for eksempel et venterom må møblene ha god kontrast til gulvet. Dekorasjonen på veggene bør ikke være plassert slik at det kan foregå sammenstøt og bør være godt belyst. Om det finnes vinduer i nærheten må man passe på at det er tilstrekkelig med solavskjerming som hindrer blinding eller som kan lage distraherende skygger.

Om det er lange korridorer skal det være ledelinje, men man må også passe på at det ikke er et vindu som plasseres i enden, da dette kan føre til en blendende effekt. Og korridorene bør ikke ha bjelker eller rør som er i vegen og kan skape sammenstøt.

Kontraster er igjen veldig viktig, spesielt for å skille mellom dører og vegger. Lys er alltid et godt hjelpemiddel, og om man plasserer lyskildene riktig kan disse fungere som veivisere og kan være med på å lete avstandsbedømmelsene.

Rekkverk i trappeoppganger skal ha kontrastfarger i forhold til veggen og det er viktig at de begynner før trinnene starter og slutter et stykke etter at trinnene har sluttet. Markering av trappetrinn er også veldig viktig. Dette skal selvfølgelig også være i kontrast til resten av trappen og skal rekke over hel trappens bredde.

For å markere hvor trappen begynner, skal det være en markering i selve gulvet foran øverste og nederste trinn. Markeringen skal være følbare, og selvfølgelig ha kontrast i forhold til resten av gulvet. Trappene må utformes eller skjermes på en slik måte at man unngår å gå under trappene. Et godt alternativ til dette er å ha et gjerde rundt trappen (Norges Blindforbund).

Heis

Når det kommer til hjelpemiddelet heis, er det en del som må være på plass for at de synshemmede skal kunne ta seg frem og komme til riktig etasje. Hele 8 av 18 synshemmede må be om assistanse for å kunne klare å komme seg til riktig etasje, på grunn av at betjeningspanelene er ubrukelige. For at synshemmede skal kunne bruke heisen uten å måtte be om hjelp, bør man tenke over et par punkter.

Heistablåene må ha opphevet og stor skrift som er lett følbare, og de bør også ha blindeskrift. Heistablåene må plasseres på samme side i heisen og bør ha en kontrastfarge i forhold til bakgrunnen de er plassert på. Tallene bør selvsagt også være i kontrast med knappen.

For at de synshemmede skal kunne orientere seg om hvilken etasje heisen stopper i, bør etasjeangivelsene være med en klar og tydelig stemme, og heistablået bør være punktbelyst. Knappene skal være lett følbare (uthevet) og de bør være bestående av ikke reflekterende materiale. Foran heisen bør det være en markering i underlaget som både kan ses og føles godt. Kontraster er igjen viktig her (Norges Blindeforbund).

Offentlige toalett/bad og garderober

Ofte kan det være utfordrende for de synshemmede å bevege seg i offentlige garderober, da ikke alle er like godt utformet. Men med noen enkle grep som ledefelt og gode kontraster kan gjøre det mye enklere for de synshemmede å finne vegen på egen hånd, noe som kan medvirke til økt mestringfølelse hos den enkelte. Det er viktig med gode kontraster i forhold til dører og vegger, gulv og vegg og eventuelt skillevegger. Belysning er igjen veldig viktig, og man bør tenke på at de ikke er plassert slik at de kan reflekteres i speilene.

Alt av fastmontert utstyr og armaturer bør ha gode kontrastfarger. Når det kommer til skilting av WC er det viktig at man har store piktogrammer som viser tydelige herre og damefigurer, og de kan også bli utstyrt med blindeskrift (Norges Blindeforbund).

De synshemmede har kanskje flere utfordringer enn man tror. Synshemming har stor innvirkning på gjennomføringen av de aller fleste hverdagsaktivitetene, og de har ofte en slik innvirkning på en måte, slik at aktivitetene må tilrettelegges og organiseres spesielt for de synshemmede. De menneskene som kan se går de fleste av hverdagens aktiviteter av gårde uten at man tenker spesielt over hva man gjør, eller hvordan man gjør det. Man kan

lett komme seg til tannlegen ved å ta buss. De som er synshemmede må som oftest forberede seg på andre måter, og bruke lengre tid. (Storliløkken m.fl 2010:11-12)

For en synshemmet må turen til korøvingen planlegges. Passer det ikke å gå, gjør man en avtale med naboen. En trenger punktnoter for å øve på sangene som koret synger. Innkjøpene på nærbutikken krever en spasertur på vel 500 meter. Veien frem og tilbake må læres spesielt. Inne på dagligvareforetningen er man som oftest avhengig av hjelp for å finne de varene man skal kjøpe. En måte å gjøre dette på er å lete seg frem til kassene, høre hvor det siter en ansatt, gå bort til kassen, vente til vedkommende blir ledig og spørre om hjelp (Storliløkken m.fl. 2010:12).

Drøfting

Hvordan kan universell utforming minske gapet mellom de synshemmede og samfunnet?

Før jeg startet på denne oppgaven visste jeg ikke så mye om hva universell utforming var. Jeg har hele tiden trodd at universell utforming var når det for eksempel var løfteplattformer og trappeheis tilgjengelige, siden dette øker tilgjengeligheter for de som for eksempel sitter i rullestol.

Men dette viste seg altså å være feil, da universell utforming handler om at alle skal kunne bruke hovedløsningen, og at det ikke skal finnes noen "reserveløsning", noe som jeg også har snakket om tidligere i oppgaven under temaet universell utforming, side 14.

Når jeg beveger meg ute i gatene og i offentlige bygninger skal jeg innrømme at jeg ikke har lagt merke til om det hadde vært like fremkommelig for meg om jeg hadde et veldig dårlig syn eller var blind. Men det er kanskje ikke så vandlig å tenke på dette? Eller?

For når jeg ser trappeheiser eller at det ikke er trappeheiser tilgjengelig, så tenker jeg med en gang på de som sitter i rullestol. Enten så tenker jeg at "jøss, her var det godt tilrettelagt" eller så tenker jeg "stakkars de som sitter i rullestol, de kommer seg jo ikke frem her".

Kan dette være fordi at media ofte tar opp rullestolbrukere når det er snakk om fremkommelighet ute i samfunnet? Jeg tror faktisk ikke at jeg har sett en reportasje som handler om de synshemmede. Blir de synshemmede glemt litt i mengden av de som trenger et universelt utformet samfunn? Vel, det er dette jeg har lyst til å problematisere i denne oppgaven, da jeg valgte å belyse de synshemmedes behov for universell utforming.

Er tilretteleggingen for de synshemmede bra nok?

Nei, Norges samfunn er absolutt ikke nok universelt utformet for de svaksynte, slik at de kan være delaktig i samfunnet uten problemer.

Men hvordan kan universell utforming minske gapet mellom individ og samfunn?

Om man ser tilbake på gap-modellen på side 15, kan man se at samfunnets krav må endres, slik at det bedre møter individets forutsetninger. Om man endrer samfunnet ved hjelp av universell utforming, vil det si at man tilrettelegger samfunnet, og utformer det på en slik måte at det skal bli tilgjengelig for alle.

På denne måten blir gapet mellom de synshemmede og samfunnets krav minsket slik at de synshemmede kan bevege seg mer fritt og selvstendig i et samfunn som er mer

inkluderende for alle. Universell utforming handler om å være en del av fellesskapet i et lokalsamfunn, om å ha frihet til å velge og om mulig, mulighet til mestring.

Hvordan kan universell utforming være med å påvirke økt fremkommelighet for de synshemmede?

Som man ser fra tidligere i oppgaven min under kapittelet om tilrettelegging for de synshemmede, så er det ikke så veldig store tiltak som må til for å tilrettelegge for de synshemmede i vårt samfunn. Det aller meste handler om riktig bruk av lys og bruk av fargekontraster. Men hvordan kan lys og kontraster hjelpe de synshemmede med å navigere seg frem i samfunnet?

Når man bruker lysene riktig kan dette være med på å skape skyggeeffekter, og kan belyse gjenstander som kunst eller møbler. Lys kan også brukes som veivisere om de plasseres riktig, og kan også hjelpe de svaksynte med å få et bedre perspektiv på rommene/koridorene de befinner seg i. Kontraster er veldig viktig for at de svaksynte skal kunne skille ut visse objekter fra omgivelsene. Det er veldig vandlig å bruke vandlige farger, og spesielt primærfarger som blått, rødt og grønt. Men en viktig ting man må huske på er at når dagslyset forsvinner, forsvinner også fargesynet til de synshemmede. Derfor er det veldig viktig at man også bruker gråtoner som kontraster.

Men har ikke samfunnet tilrettelagt slik allerede? Om man skal tro den undersøkelsen som Synovate gjennomførte på oppdrag for Norges Blindforbund, så er svaret nei. Der ble det påvist at hel 1,2 millioner uhell skjedde bare på grunn av umerkede glassdører og flater. Hvor mye arbeid kan det egentlig være å markere slike overflater av glass? Er dette mangel på kunnskap, penger eller er det bare nedprioritert? Jeg tror selv at nedprioritering og ikke minst uviten ofte kan ligge til grunn her, da det ikke er snakk om dyre og store tiltak.

Trapper er også et stort problem i følge undersøkelsen, da hele 685 000 skader har skjedd som en konsekvens av fall i en trapp. Jeg tror mange trapper ikke har lange nok rekkverk og at de kanskje ikke har det markerte områder i bakken som skal være i kontrast med resten, slik at man kan se og føle med stokken at trappen begynner eller ender. Mange trapper jeg har sett rundt om kring har markerte trinn, men ofte er disse merkene så slitte at de nesten ikke er mulig å se lenger. Dette må da kun være mangel på vedlikehold, da det er snakk om en strek ytterst på trappetrinnene.

Men man må ikke glemme at de som er helt blinde også kommer inn under kategorien synshemmet, og da hjelper det lite med farger og lys.

For at de synshemmede skal kunne ta seg frem i dagens samfunn må man også legge til rette for at det finnes ledelinjer som er annerledes enn hovedunderlaget som er på bakken, slik at linjen kan føles ved hjelp av en blindestokk. Man må legge til rette for at det er blindeskrift i heiser og på viktig informasjon og gjerne ha en stemme som kan lese opp informasjonen.

Foran alle dører/heiser og ved begynnelse og slutt ved trapper er det veldig viktig at det er områder på bakken som er i kontrast med resten (dette må kunne føles), da dette skal signalisere at de har kommet til en dør, heis eller trapp. Det er også viktig at man ikke plasserer stolper på områder som kan føre til at man lett kan gå inn i dem.

Egentlig så syntes jeg at dette burde være en obligatorisk sak når man bygger noe som er ment til å gagne allmennheten i samfunnet. Eller?

Hvordan kan det ha seg at dette ikke har blitt gjort når man har bygget før? Har det vært mangel på lovverk?

Om man ser i oppgaves kapittel aktuelle lovverk side 10, har det kommet lover som skal sikre universell utforming, slik at alle, uansett funksjonshemming, skal få tilgang på det offentlige i vårt samfunn.

Dette er vel og bra, men ofte har jeg hørt at det ofte dukker opp temaet økonomi, når man snakker om universell utforming. Men om man igjen ser på undersøkelsen som Synovate utførte, så kom også konklusjonen om at alle skadene som skjedde hvert år, betydde store beløp samfunnsøkonomisk. Så om man setter disse to punktene opp mot hverandre, så kommer kanskje utfallet til å bli at det ikke er så veldig dyrt med universell utforming, men tanke på de store samfunnsøkonomiske beløpene man må betale hvert år på grunn av funksjonshemmede som ikke kommer seg uproblematisk frem i dagens samfunn.

Dette er jo bare noe jeg tror, men hva om det faktisk var noe i det?

Jeg mener universell utforming ikke trenger å bli så dyrt, og jeg tror at samfunnet vil tjene på dette i lengden.

Ut i fra mitt ståsted, så ser det ut til at det å tilrettelegge for de synshemmede ikke ser så komplisert ut, men tanke på hva de trenger. Verdien på universell utforming er for meg veldig stor. Tenk at slike enkle tiltak kan være med på å inkludere og ikke minst øke fremkommeligheten til de som er synshemmet. Samfunnet er jo for alle, er det ikke?

Jeg mener at mangelen på universell utforming er diskriminering av de synshemmede, noe som også blir understreket i diskriminerings- og likestillingsloven § 4, som jeg også har nevnt i oppgaven kapittel om Aktuelle lovverk, side 10.

Til tross for at universell utforming er lovsatt, hvorfor skjer det da så mange ulykker hvert år, grunnet mangel på dette? I følge Synovates undersøkelse som jeg nevner i kapittelet om gap-modellen, side 16, er det heller ikke lave tall de har kommet med. Hele 1,2 millioner skader i løpet av ett år! Jeg ble helt forskrekket når jeg leste denne undersøkelsen. Men hvorfor er det slik? Hvem er det som har ansvaret for at dette lovverket blir fulgt? Har vi som vernepleiere en plikt til å gjøre det an kan for å påse at disse regelverkene blir fulgt, da det tross alt er vi som skal være talsmann for våre brukere. Har vi som vernepleiere for lite fokus på dette, har vi ikke observert hverdagen til de synshemmede godt nok? Om man bruker observasjons- og registreringsmetoder riktig, og er flink til å dokumentere, så kan man faktisk være med å påvirke lovverket i Norge.

Jeg tror vi alle har en jobb og gjøre på dette området.

Hvordan kan universell utforming hjelpe de synshemmede å bli mer inkludert i dagens samfunn?

Problemstillingen min tar ikke bare opp temaene universell utforming og synshemmede, men jeg nevner også inkludering. Jeg mener at når universell utforming uteblir, blir de synshemmede automatisk ekskludert fra samfunnet. Når samfunnet vår ikke er tilrettelagt slik at alle har tilgang er det automatisk noen som uteblir og ikke kan delta.

Tidligere i oppgaven under kapittelet samfunn på side 9 har jeg prøvd å forklare hva jeg mener med begrepet samfunn, da dette er et begrep som kan tolkes forskjellig ut i fra hvilken setting den blir nevnt i. Brodtkorb m.fl sier at samfunn er et begrep som kan brukes i mange sammenhenger, og kan tolkes forskjellig ut i fra hvilke tema den blir nevnt i. Når man bruker ordet samfunn hender det ofte at det innebærer ordene ”vi” og ”de andre”. Skillet mellom de to begrepene kan være satt til forskjellige steder i forskjellige sammenhenger. Dette gjør at begrepet samfunn, hele tiden må forstås kontekstuel (Brodtkorb m.fl. 2001:38).

I denne oppgaven fokuserer jeg på den uiverselle utforming med tilrettelegging for synshemmede ute i samfunnet. Med samfunn i denne oppgaven mener jeg offentlig

transport, bygninger, butikker, fortau og lignende som man støtter på til vandlig for å kunne komme seg rundt i vårt samfunn. Man må utfordre samfunnet til inkludering av alle. Tenk deg selv at du ikke har mulighet til å navigere deg rundt om i det offentlige samfunnet, uten å trenge hjelp. Hva ville du følt? Ville du følt at samfunnet var tilrettelagt godt nok for deg?

Jeg tror at når man møter på barrierer ute i samfunnet, så vil man kanskje føle seg litt utestengt. Hvorfor skal ikke du få tilgang på det samme som alle andre, bare fordi du er annerledes? Er man mindre verd bare fordi man har en funksjonshemming?

Jeg tror at disse spørsmålene ville ha dukket opp i mitt hode om jeg ikke hadde lik tilgang som alle andre, bare fordi jeg har andre forutsetninger. Jeg tror jeg ville ha hatt tanker om at jeg var mindre verd, siden samfunnet ikke har tenkt på meg og mine behov for å kunne være selvstendig, deltakende og ikke minst føle meg inkludert.

Men hva er da så spesielt med universell utforming? Hvordan kan dette hjelpe de synshemmede til å føle seg mer inkludert i dagens samfunn?

Med universell utforming kan man øke tilgjengeligheten ved at man former samfunnet slik at alle kan få tilgang, og like muligheter.

Selvfølgelig er det ikke slik at jeg mener at så lenge det finnes universell utforming, så oppnår de synshemmede følelsen av å være akseptert og inkludert, da følelser er veldig individuelt. Men jeg mener at universell utforming kan hjelpe de synshemmede på god vei, til å oppnå nettopp disse følelsene. Universell utforming vil si at samfunnet er tilrettelagt for at de synshemmede skal bli inkludert og ikke lenger føle at samfunnet er utilgjengelig.

Avslutning

I denne delen av oppgaven vil jeg dele inn i 3 områder. Jeg vil først komme med en liten oppsummering, en konklusjon i forhold til min problemstilling og til sist vil jeg også komme med en liten refleksjon hvor jeg blant annet vil si litt om mine synspunkter angående arbeidet med denne oppgaven og selvkritikk.

Oppsummering

Denne oppgaven handler om universell utforming og synshemmede. Min problemstilling hadde fokus på hvordan universell utforming kunne øke inkludering og fremkommelighet for de som er synshemmede.

Gjennom denne oppgaven har jeg også diskutert gapet mellom de synshemmedes behov og samfunnets forutsetninger, hvordan man kan øke fremkommeligheten for de som er synshemmet, og ikke minst så har jeg diskutert hvordan de synshemmede kan bli inkludert i dagens samfunn ved hjelp av universell utforming.

Konklusjon

Hvilket resultat har denne oppgaven gitt meg? Problemstillingen min var som følgende:
Hvordan kan universell utforming være med på å øke inkludering og fremkommelighet for de synshemmede?

I første delen av drøftingen min på side 25, har jeg tatt for meg hvordan universell utforming kan minske gapet mellom de synshemmede og samfunnet. Det jeg kom frem til der var at universell utforming sørger for at samfunnet er godt nok tilrettelagt, slik at samfunnets krav blir utformet etter de synshemmedes forutsetninger.

I del to i drøftingen på side 26, tok jeg for meg hvordan universell utforming kan være med på å øke fremkommeligheten til de synshemmede. Det jeg kom frem til her var at ved hjelp av universell utforming blir samfunnet utformet slik at de synshemmede kan mer selvstendig bevege seg fritt i samfunnet, da det finnes ledelinjer, kontraster og lys, som gjør at de lettere kan finne frem.

I drøftingens del 3 på side 28, tar jeg for meg hvordan universell utforming kan hjelpe de synshemmede å bli mer inkludert i dagens samfunn. Her kom jeg frem til at de

synshemmede blir mer inkludert i samfunnet om samfunnet legger til rette for dette. Det er jo klart at man føler at man blir inkludert om dine omgivelser er tilrettelagt for deg.

Ut i fra mitt teoretiske kapittel og de fakta jeg har funnet ut av, har jeg kommet frem til en samlet konklusjon:

Universell utforming kan hjelpe de synshemmede til økt inkludering og fremkommelighet ved at man legger til rette i samfunnet. Som man kan se i oppgavens kapittel tilrettelegging for de synshemmede side 19, står det hvilke krav som skal følges når man skal tilrettelegge for de synshemmede. Når man utfører disse kravene, vil man automatisk få økt tilgjengelighet for de synshemmede. Man vil også få økt inkludering. I oppgavens del om inkludering side 17, siterer jeg blant annet fra Ness (2011) som sier at universell utforming skal utvikle et samfunn som inkluderer mennesker som opplever funksjonshemming. Ness (2011) skriver også at universell utforming er med på å inkludere alle mennesker inn i dagens samfunn.

I diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 1 sies det at universell utforming skal sikre like muligheter og rettigheter, uavhengig av funksjonsevne.

Så ut i fra lovverk og forskrifter kan man altså si at universell utforming er med på å øke inkludering og fremkommelighet for de synshemmede i samfunnet ved hjelp av måten samfunnet tilrettelegges på.

For at den universelle utformingen skal kunne hjelpe de synshemmede til fremkommelighet og inkludering er det viktig at alle kommunene følger sine handlingsplaner, og at man har noen som har ansvaret for oppfølgingen. Synovates undersøkelse som man kan se i oppgavens kapittel som omhandler gap-modellen på side 14, kan man se at det skjedde hele 1,2 millioner skader på ett år! Så Hvordan kan universell utforming være med på å øke inkludering og fremkommelighet for synshemmede i vårt samfunn? Jo, det finnes en handlingsplan for universell utforming, og denne bør følges! Vi som fagarbeidere må passe på at de som har ansvaret, faktisk vet at det finnes lover som regulerer universell utforming. Jeg visste ikke noe om dette, så hvordan kan andre fagfolk vite det? Det er bevist at universell utforming er med på å øke inkludering og fremkommelighet for de synshemmede, så for at dette faktisk skal kunne bli en realitet, må man bli mer bevisst på at lovverket faktisk finnes!

Refleksjon

Etter å ha jobbet med denne oppgaven har det også utartet seg en del andre tanker og spørsmål. Universell utforming er lovpålagt, men hvem har ansvaret for at disse lovene blir fulgt? Det er undersøkelser som viser at den universelle utformingen for de synshemmede ikke er tilstrekkelig, og det skjer mye skader i løpet av et år.

Er det vi som fagfolk som burde påse at disse reglene blir fulgt, da det er vi som skal være talsmenn for de vi jobber med?

Burde det være en straff for å ikke følge forskrifter og lovverk om universell utforming, da det trolig kan oppleves diskriminerende for de som ikke kommer seg frem i dagens samfunn uten hjelp? Et hvert menneske vil vel være så selvstendig som mulig, og selvstendighet øker selvfølelsen. Burde man tatt kontakt med politikerne og si i fra? Gjennom å jobbe med denne oppgaven har jeg lært mye og blitt om mulig, enda mer engasjert i universell utforming. Dette temaet er nok ikke bare noe jeg kommer til å skrive om denne ene gangen og glemme det. Jeg kommer til å være mer bevisst, og hvem vet, kanskje jeg kommer til å sette ned foten å si i fra. For meg er universell utforming en menneskerettighet.

Kildehenvisning

Pensum

Aadland Einar (2004). *"Og eg ser på deg..."*. Universitetsforlaget: Oslo

Brodtkorb Elisabeth, Reidun Norvoll, Marianne Rugkåsa (2001). *Mellom mennesker og samfunn. Sosiologi og sosialantropologi for helse- og sosialprofesjonene*. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo

Dalland Olav (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Gyldendal Norske Forlag AS: Oslo

Eknes Jarle og Jon Å. Løkke (2009). *Utviklingshemning og habilitering*. Universitetsforlaget: Oslo

Kassah Alexander Kwesi, Bente Lilljan Lind Kassah (2009). *Funksjonshemning, sentrale ideer, modeller og debatter*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS: Bergen

Tøssebro Jan (2009) *Funksjonshemming – politikk, hverdagsliv og arbeidsliv*. Universitetsforlaget: Oslo

Selvvalgt pensum

Asmervik Sigmund (2009), *Universell utforming. Byer, hus parker og transport for alle*. Tapir Akademisk Forlag: Trondheim

Nils Erik Ness (2011). *Hjelpemidler og tilrettelegging for deltakelse, et kunnskapsbasert grunnlag*. Tapir Akademisk Forlag: Trondheim

Nils Fearnley (2009) *Kollektivtrafikanter verdsetting av tiltak for universell utforming*. Transportøkonomisk institutt: Oslo

Nygård Bjørn, Mary Anne Ingsholt (2004). *Et inkluderende samfunn, Håndbok om synshemmedes krav til tilgjengelighet*: Norges blindforbund: Oslo

Storliløkken Magnar, Bengt Elmerskog, Harald Martinsen og Jon Magne Tellevik (2010). *Hverdagslivets aktiviteter i et førlighetsperspektiv, ADL-opplæring av barn, unge og voksne med synshemming*. Tapir Akademisk Forlag: Trondheim

Internett (selvvalgt pensum)

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Regjeringen med tidenes største satsing på universell utforming (2009) Tilgjengelig på URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/nedsatt_funksjonsevne/norge-universelt-utformet-2025.html?id=561345 (Lest: 16.05.11.)

Holte Arnt (2010) *Aktiv deltakelse, likeverd og inkludering. Et helhetlig hjelpemiddeltilbud* NOU 2010:5. Tilgjengelig på URL:
<http://www.regjeringen.no/pages/3534788/PDFS/NOU201020100005000DDDPDFS.pdf>
(Lest 24.05.11)

Lovdata (2011) Forskrift om offentlige anskaffelser kapittel 4. Definisjoner. (§ 4-1, bokstav l) Tilgjengelig på URL: <http://www.lovdata.no/for/sf/fa/ta-20060407-0402-005.html#4-1>
(Lest: 12.05.11.)

Lovdata (2011) Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven), Formål og virkeområde (§§ 1,2,9) Tilgjengelig på URL: <http://www.lovdata.no/all/tl-20080620-042-0.html#9> (Lest: 19.05.11)

Norges Blindforbund, WHO's definisjon på blind/svaksynt. Tilgjengelig på URL:
<https://www.blindforbundet.no/internett/fakta-og-publikasjoner/fakta-om-syn/whos-definisjon-paa-blind-svaksynt> (Lest: 23.05.11)

NOU 2001:22 *Fra Bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer.* Tilgjengelig fra URL:

<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20012001/022/PDFA/NOU200120010022000DDD/PDFA.pdf> (Lest 20.05.11)

Stortingsmeldning nr. 40 (2002-2003). *Nedbygging av funksjonshemmede barrierer.*

Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne. Tilgjengelig på

URL:<http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20022003/040/PDFS/STM200220030040000/DDDPDFS.pdf> (Lest: 20.05.11)

Temaplan A i DEF (2011, høgsolen i Molde) Tilgjengelig på fronter. Lest: (12.05.11)

Universell utforming i offentlige anskaffelser. Tilgjengelig på URL:

http://www.universelleanskaffelser.no/index.php?option=com_content&view=article&id=35:hva-er-universell-utforming&catid=7:universell-utforming&Itemid=52 (Lest: 12.05.11.)